

JIRNSUM, DE DOOPSGEZINDE KERK

Het dorp is ontstaan op en rond een terp, maar reeds in de 18de en zeker in de 19de eeuw groeide Jirnsom ten oosten van die terp langs de Boorn sterk uit. Er ontstond een langgerekte lintbebouwing van woningen en pakhuizen en daartussen stonden aan het eind van de 19de eeuw behalve een olie-/houtmolen en een zuivelfabriek, drie kerkgebouwen: de in 1866 door architect H.J. Wennekers gebouwde R.K. St. Marcuskerk, de Doopsgezinde Kerk en de Ned. Herv. Kerk.

De oude dorpskerk / het kerkhof

In de kerkbuurt lag in de middeleeuwen op de dorpsterp het aan de H. Mauritius gewijde kerkgebouw, dat in 1399 voor het eerst wordt genoemd. In 1496 liep dit gebouw bij oorlogshandelingen brandschade op. Na 1580 werd het voor de protestantse eredienst geschikt gemaakt. In 1599 zal het gebouw hersteld zijn, want het werd toen voorzien van gebrandschilderde wapenglazen. In 1672 vernieuwden de kistenmakers (schrijnwerkers) Claes Claesen en Jan Ipes uit Wirdum het interieur en ze vervaardigden toen een nieuwe preekstoel. In 1704 kwam er een orgel dat de kerkvoogden via de beroemde Noordduitse orgelbouwer Arp Schnitger kochten uit de kerk van Ferwerd. Kerkgebouw en kerkmeubilair werden in 1826 nog eens vernieuwd en deden nog dienst tot 1878. In dat jaar werd aan de Rijksstraatweg een nieuw kerkgebouw opgetrokken. Het herstel van de oude kerk zou hoge kosten meegebracht hebben en de zich geleidelijke voltrekkende verplaatsing van de dorpskern van de Kerkbuurt naar de Boorn en de straatweg was reden om een andere bouwplaats te kiezen. De oude kerk met zadeldakten bleef nog drie jaar staan en wel omdat de voor de nieuwe kerk als nieuw geleverde luidklok een oud en versleten exemplaar bleek te zijn en ook nog van een minder gewicht dan waarvoor was betaald. De klepel viel er uit en de oude klok in de oude toren moest derhalve blijven functioneren tot het gerezen conflict met de klokkengieter was opgelost. Toen de oude kerk in 1880 werd afgebroken kwam er een baarhuisje voor in de plaats, midden op het omgrachte en door een boomwal omzoomde kerkhof. In dit baarhuisje liggen nog enkele oude grafzerken, waaronder die voor Douwe van Douma uit 1535.

De kerk

De kern van het gebouw is nog altijd de oude vermaning uit 1684. Het was een schuurvormig schuilkerkje, rechthoekig van vorm en sober ingericht. De preekstoel stond aan de lange zuidzijde tussen twee vensters. Daar tegenover was tegen de gesloten noordmuur een kraak (galerij) gebouwd. De enige versiering van het gebouw bestond uit een paar gebrandschilderde ruitjes uit 1684 met een gedicht en de namen van Jacob Jentjes en Hijlck Jurjens. In 1848 werd het oude kerkgebouw vernieuwd en anders ingericht. Er kwam ook een nieuw voorportaal. Tot 1866 bleef de toegang naar de schuilkerk door een nauwe steeg, die in dat jaar plaats maakte voor een ruimer pad dat aan de straatzijde een gietijzeren hekwerk met een boog kreeg.

De kerkgevel werd ook verbeterd en voorzien van de nog aanwezige classicistische ingangspartij. Aan weerszijden daarvan zijn gedenkstenen ingemetseld, een met een bijbeltekst en de andere met het opschrift: "Dit kerkgebouw der Doopsgezinde Gemeente is gesticht in 1684, inwendig vernieuwd in 1848 en opnieuw hersteld en van ruimer toegang voorzien in 1866".

In 1882 kreeg de kerk een orgel en tegelijkertijd kwam er toen aan de westzijde een kosterij. Het eenklaviersorgel werd gebouwd door de Firma Bakker en Timmenga en heeft de volgende dispositie: Quintadena 16' (bas en discant) Mixtuur 4/5/6 sterk, Voix Celeste 8', Bourdon 8', Fluit 4', Cornet 3 sterk, Octaaf 2', Octaaf 4', Viola 8', Prestant 8' en Subbas 16'.

Het orgel is opgesteld boven de zwart gepolitoerde preekstoel uit 1848. Aan weerszijden van de preekstoel staan overhuifde kerkeraadsbanken die met zwart gepolitoerd lijstwerk versierd zijn. Oorspronkelijk was het grootste deel van het houtwerk voorzien van een imitatie mahoniehout-beschildering. Het kerkinterieur werd in 1940 gewijzigd.

S. ten Hoeve
1990

JIRNSUM, DE HERVORMDE KERK

Het dorp is ontstaan op en rond een terp, maar reeds in de 18de en zeker in de 19de eeuw groeide Jirnsom ten oosten van die terp langs de Boorn sterk uit. Er ontstond een langgerekte lintbebouwing van woningen en pakhuizen en daartussen stonden aan het eind van de 19de eeuw behalve een olie-/houtmolen en een zuivelfabriek, drie kerkgebouwen: de in 1866 door architect H.J. Wennekers gebouwde R.K. St. Marcuskerk, de Doopsgezinde Kerk en de Ned. Herv. Kerk.

De oude dorpskerk / het kerkhof

In de kerkbuurt lag in de middeleeuwen op de dorpsterp het aan de H. Mauritius gewijde kerkgebouw, dat in 1399 voor het eerst wordt genoemd. In 1496 liep dit gebouw bij oorlogshandelingen brandschade op. Na 1580 werd het voor de protestantse eredienst geschikt gemaakt. In 1599 zal het gebouw hersteld zijn, want het werd toen voorzien van gebrandschilderde wapenglazen. In 1672 vernieuwden de kistenmakers (schrijnwerkers) Claes Claesen en Jan Ipes uit Wirdum het interieur en ze vervaardigden toen een nieuwe preekstoel. In 1704 kwam er een orgel dat de kerkvoogden via de beroemde Noordduitse orgelbouwer Arp Schnitger kochten uit de kerk van Ferwerd. Kerkgebouw en kerkmeubilair werden in 1826 nog eens vernieuwd en deden nog dienst tot 1878. In dat jaar werd aan de Rijksstraatweg een nieuw kerkgebouw opgetrokken. Het herstel van de oude kerk zou hoge kosten meegebracht hebben en de zich geleidelijke voltrekkende verplaatsing van de dorpskern van de Kerkbuurt naar de Boorn en de straatweg was reden om een andere bouwplaats te kiezen. De oude kerk met zadeldak bleef nog drie jaar staan en wel omdat de voor de nieuwe kerk als nieuw geleverde luidklok een oud en versleten exemplaar bleek te zijn en ook nog van een minder gewicht dan waarvoor was betaald. De klepel viel er uit en de oude klok in de oude toren moest derhalve blijven functioneren tot het gerezen conflict met de klokkengieter was opgelost. Toen de oude kerk in 1880 werd afgebroken kwam er een baarhuisje voor in de plaats, midden op het omgrachte en door een boomwal omzoomde kerkhof. In dit baarhuisje liggen nog enkele oude grafzerken, waaronder die voor Douwe van Douma uit 1535.

De kerk

Boven de toegang tot de kerk memoreert een gedenksteen het leggen van de 1ste steen op 10 mei 1877. Op de steen staat de naam van de architect / aannemer: J.R. Nijdam te Jirnsom. Zijn ontwerp draagt de kenmerken van de toen gangbare eclectische (uitkiezende) bouwstijl. Aan diverse bouwstijlen ontleende elementen zijn verenigd. Zo gaan de klimmende rondboogfriezen aan de voorgevel en aan de bovenzijde van de toren terug op het romaans en is de omlijsting van de ingang geïnspireerd op de Engelse gotiek. De geprofileerde kroonlijst van de toren maakt een classicistische indruk. Deze toren, die bekroond wordt door een naaldspits, is het meest versierde onderdeel van de kerk, onder andere door de toepassing van gele baksteen in het verder grauw-bruine metselwerk. De sobere zijgevels hebben hoge, gietijzeren vensters. Gelede steenberen zorgen voor enige afwisseling. In de koorvormige achterzijde van de kerk zijn een consistoriekamer en een voormalige kokerswoning ondergebracht. Rijker dan het exterieur is het interieur, dat een zeer weelderige stucdecoratie heeft, ook weer in de menstijl die in de tweede helft van de 19de eeuw gangbaar was. De door haar symmetrie monumentale inrichting omvat behalve de banken aan de achterzijde de kathedervormige kansel en twee overhuifde banken achter een doophek. Een gietijzeren kroonluchter van monumentale omvang en diverse wandluchters (voor olielampen) zijn gelukkig bewaard gebleven. Oorspronkelijk had al het houtwerk een imitatie-mahoniehoutbeschildering.

Bij de preekstoel staat een overblijfsel uit de oude kerk: de leeuw met het wapen van Rauwerderhem. Het is snijwerk uit 1672, dat waarschijnlijk ooit de trappaal van de oude kerk bekroonde.

Uit de oude kerk afkomstig is ook het orgel. Het werd in 1869 gebouwd door de Firma Van Dam te Leeuwarden en in 1878 bij de overplaatsing naar de nieuwe kerk uitgebreid. De huidige dispositie luidt:

Hoofdwerk: Prestant 8', Bourdon 16', Holpijp 8', Octaaf 4', Cornet 3 sterk, Roerfluit 4', Octaaf 2', Trompet 8' (bas en discant) en Afsluiter.

Bovenwerk: Salicional 8', Viola di Gamba', Fluit Dolce 8', Salicet 4', Fluit travers 4', Gemshoorn 2', Dulciaan 8', Afsluiter en Tremulant. Het pedaal is gekoppeld.

De kerk van Jirnsom behoeft dringend onderhoud, dat door circa 20 gemeenteleden nauwelijks meer op te brengen is. In 1985 is de toren met steun van de gehele dorpsgemeenschap hersteld.